

Väitöksiä

Talletuspaot, talletusvakuutus ja likviditeetti*

JUHA-PEKKA NIINIMÄKI

VTT, tutkija

Helsingin yliopisto ja Suomen Pankki

Väitöskirjani aiheena on pankkitoiminnan säännöstely, erityisesti talletuspaot (pankkipaniikit), talletusvakuutus ja likviditeetti. Aihetta tutkitaan viiden pankkien toimintaa kuvaavan teoreettisen mallin avulla, joiden lisäksi luodaan katsaus kirjallisuuteen.

Talletuspaoksi kutsutaan tallettajien paniikinomaista pyrkimystä nostaa varansa pankista yhtä aikaa. Pankki, joka on lainannut tallettajilta keräämänsä varat pitkäaikaisina luottoina, ei selviydy tallettajien yhtäaikaisista nostoista vaan kaatuu. Laajoja talletuspakkoja esiintyi Yhdysvalloissa mm. vuosina 1873, 1884, 1890, 1893, 1907, 1914 ja 1933. Suomessa puhkesi 1990-luvun alussa pieni säästökassoihin kohdistunut talletuspako. Väitöskirjan neljännessä ja viidennessä luvussa osoitetaan, miten pankki voi tarjota tallettajien suosimia likvidejä talletuksia ja silti välttää paniikit, jos sillä samanaikaisesti on riittävästi alhaisen likvidisointiarvon omaavia määräaikaistalletuksia. Näin toimiesseen pankki muuttaa kiinteän likviditeetin

omaavat sijoituksensa vaihtelevan likviditeetin omaaviksi talletuksiksi lisäten tallettajien hyvinvointia. Saadut tulokset voidaan yleistää talletuspakojen lisäksi muun muassa kansainväliin rahoituskriiseihin.

Talletuspaoilta on viimeisten vuosikymmenien aikana vältytty talletusten ollessa vakuutetuja; paniikkeja ei synny, sillä tallettajat tietävät vakuutuksen turvaavan heidän talletuksensa. Vaikka talletusvakuutuksen vaikutukset ovat tältä osin myönteisiä, vakuutuksen on myös katsottu kannustaneen pankkeja liiallisiin riskeihin luotonannossa. Riskinoton onnistuessa pankki ansaitsee korkeat voitot, päinvastaisessa tapauksessa se kaatuu ja tallettajien saamiset jäävät vakuuttajan korvattaviksi. Väitöskirjan kolmannessa luvussa tutkitaan, miten pankkikilpailu vaikuttaa pankkien riskinottohaluun. Tarkastelu rajataan kilpailun äärimuotoihin: ensin pankin oletetaan olevan monopoli, sitten pankit kilpailevat luottoasiakkaista ja lopuksi kilpailu kohdistuu talletuksiin. Paljastuu, että talletuskilpailu johtaa kielteisimpiin kannustinvaikutuksiin. Tallettajat suosivat äärimmäistä riskinottoa, sillä he hyötyvät riskinotosta riippumatta

* Lectio praecursoria Helsingin yliopistossa 29.4. 2000.

siitä onnistuvatko riskihankkeet vai eivät. Riskinoton onnistuessa pankki kykenee maksamaan tallettajille korkean koron. Päinvastaisessa tapauksessa tallettajat saavat samansuuruisen korvauksen talletusvakuuttajalta. Väitöskirjan toisessa luvussa luodaan vakuutusjärjestelmä, jossa jokainen pankki omatoimisesti valitsee riskiään vastaavan vakuutuksen. Tulokset osoittavat pankkien talletusvakuutuksen kysynnän riippuvan ratkaisevasti tallettajien kyvystä haitata pankkien välisiä riskieroja.

Myös kuudennessa luvussa tarkastellaan liiallisen riskinoton ongelmaa pankin ja tallettajien (vaihtoehtoisesti pankin ja talletusvakuut-

tajan) välillä. Tutkimuksessa osoitetaan, miten sijoitusten ajallinen hajauttaminen – pankin luottosalkku koostuu pitkäaikaisista, eri ajan-kohtina myönnytyistä luotoista – vähentää liiallisen riskinoton ongelmaa ja helpottaa pankkien valvontaa. Tässä yhteydessä ero pankin otto- ja antolainausajoissa (pitkät luottoajat yhdistettynä talletusten lyhytaikaisuuteen) paljastuu optimaaliseksi. Tulos on tältä osin päinvastainen kuin talletuspakomalleissa, joissa ero lainausajoissa altistaa pankit talletuspaille. Kuudennessa luvussa esitetyt tulokset ovat tallettaja-pankkisuhteen lisäksi yleistettävissä myös muihin luotonantaja-yrityssuhteisiin.